

Aleksander Rombowski

Na śląskich tropach "Biblii królowej Zofii" : klocek 4 n A 56 Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 52/1, 153-156

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. M A T E R I A Ł Y I N O T A T K I

ALEKSANDER ROMBOWSKI

NA ŚLĄSKICH TROPACH „BIBLI KRÓLOWEJ ZOFII”
KŁOCEK 4 n A 56 BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ WE WROCŁAWIU

W dziale rękopisów BU (= Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu) znajduje się rękopis o sygnaturze R 2597 z dawnej Biblioteki Miejskiej we Wrocławiu. Zawiera on stary katalog biblioteki Rafała Leszczyńskiego w Baranowie, opatrzony datą 3 grudnia 1624. Katalog ów rozślawił się w Polsce tym, że na k. 3a wymienia *Biblię królowej Zofii*. W nauce przyjęło się twierdzenie, że Leszczyńscy istotnie mieli tę *Biblię* w swym księgozbiorze baranowskim. W tej chwili interesuje nas tylko, jaką drogą sam katalog przywędrował aż do Wrocławia.

Jedynym znakiem proveniencyjnym jest zanotowana na początku katalogu cyfra 7. Jak się okazało, uzupełnia się ona ze starą numeracją rękopisów zawartych w klocek 4 n A 56, znajdującym się w magazynie głównym BU. Na końcu klocka widoczna jest szczerba po czymś wydartym. Jej grubość równa się grubości rękopisu R 2597. Utworzyła się więc pajęcza konstrukcja, w którą mógłby się zaplątać autor tych wywodów, gdyby nie przyszedł mu w sukurs blisko stuletni katalog tomowy dawnej Biblioteki Miejskiej, dotychczas jeszcze używany w BU. W jego tomie 18, na k. 22a, widnieje następujący zapis: „1624. Dec[ember] 3. Barnov. [!] *Mss Catalogus biblioth. Barnoviensis* [!] scriptus 1624. Dec[ember] 3. 4 n A 56, 20“ — i starsza sygnatura Biblioteki Miejskiej: „4 Z *Bibliothek*, 1, 20“. Któryś z niemieckich bibliotekarzy dopisał tu ołówkiem: „*nicht mehr vorhanden*“.

Klocek 4 n A 56 zawiera drukowane katalogi holenderskie książek z lat 1662—1677 (pozycje: 1—7, [7a, 7b]¹, 8—18) i rękopisy (pozycja 19), w katalogu tomowym Biblioteki Miejskiej (tom 125, k. 10b) oznaczone nieścisłe: „*Catalogus librorum Försteri*“. Dotychczasowe wywody prowadzą do wniosku, że katalog biblioteki baranowskiej Leszczyńskich (rękopis R 2597 BU) wchodził dawniej w skład klocka 4 n A 56, jako jego pozycja ostatnia, tzn. 20. Wniosek ów nie stanowi jeszcze informacji na temat proveniencji rękopisu R 2597, dlatego zmierzajmy ku niej nadal.

¹ W nawiasie kwadratowym podaliśmy pozycje, które w klocek występują, lecz przez pomyłkę nie zostały uwidocznione w katalogu.

Klocek 4 n A 56 oprawny jest w biały pergamin i zaopatrzony na grzbiecie napisem: „*Catalogi varii Belgici² rarissimorum ac variorum in omni facultate materia et lingua librorum*“. Na przedniej wyklejce znajdują się stare zapiski: „K v H“, „784“, „4¹/₂“, „N. 67“. Nic nam jednak to wszystko nie daje. Próbujemy nadto sfotografować okładki promieniami podczerwonymi 850 i promieniami ultrafioletowymi, ale i te zabiegi nie przynoszą oczekiwanych rezultatów: zdjęcia nie uwi-doczniły żadnych napisów, które mogłyby naprowadzić na ślad prowe-niencji.

Z kolei przystępujemy do zbadania trzonu rękopiśmiennego klocka 4 n A 56, tzn. jego pozycji 19. Na pierwszym miejscu mamy tu cztery katalogi rękopiśmienne książek sprzedawanych przez firmę Jerzego Förstera z Gdańska, ułożone w kolejność: 1, 2, 4, 3. Wypisane są w nich książki stare i nowe (z ostatnią datą wydania 1659), przeważnie z zakresu medycyny, niektóre z podaniem ceny. Katalogi wymieniają, na k. 1a—12a, około 400 książek. Wiadomo, że Förster prowadził w Gdańsku księgarnię do śmierci (1660); potem, do r. 1666, prowadziła przedsiębiorstwo żona zmarłego³. Stąd wynika, iż katalogi mogą po-chodzić z lat 1659—1666.

Na k. 13a—62b pozycji 19 następują spisy książek sporządzone pra-wie wyłącznie tą samą ręką. Wyjątek stanowią k. 14—15 i 62, gdzie inna ręka zanotowała trzy spisy, spośród których dwa stanowią specyfikacje książek z Anglii (przy drugiej specyfikacji znajduje się data: 1663).

Karty 42a—47b, 55a—61a zawierają tytuły książek sprzedawanych na jakichś targach („*autumnales*“, „*Ostermesse*“, „*vernales*“) w latach 1655—1667. Karty 13a—62b oznaczył ktoś w dawnych czasach numerem 5 (katalogi Förstera — przypominamy — posiadają numery 1—4). Karta 62a—b nosi stary numer 6 i zawiera: 1) wiadomość o rękopisie Wil-helma Nauticaeusa de Castelfranco pt. *Geographia restituta*, 2) odpis fragmentu listu (z Londynu, 5/15 stycznia 1653) Mikołaja Mercatora (zmarłego w 1687 r. geografa) do jakiegoś przyjaciela; list dotyczy spraw geograficznych. Nie wiadomo, kto zapisał karty 62a—b. Po numerze 6 był w klocku kiedyś, jak już wiemy, numer 7, noszący obecnie sygnatu-rę R 2597.

I te wiadomości nie posunęły jednak naprzód kwestii ujawnienia wę-drówki *Biblii królowej Zofii* przez Śląsk. Sprawa nabrała dopiero nieco innego wyglądu, kiedy zainteresowaliśmy się zapiską (k. 14a) na specyfi-kacji książek z Anglii, brzmiącą następująco: „*Titul. Herrn Dr. Jonstohn zu communiciren, wo Ihm der Preis so beliebt, sollens bald auf ferner*

² Holenderskie katalogi książek nazywano czasem belgijskimi.

³ A. Jędrzejowska, *Förster Jerzy*. W: *Słownik biograficzny pracowników książki polskiej*. Zeszyt próbny. Łódź 1958, s. 34—35.

[illegible]

Pismo Jana Jonstona. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu, klocek 4 n A 56, 19 — rkps, k. 13a.

Zakład Fot. Akademii Medycznej we Wrocławiu

Begehren bestellt werden“ (w przekładzie swobodnym: „PT. Panu doktorowi Jonstonowi proszę donieść, że jeśli Mu cena odpowiada, książki na życzenie zostaną wkrótce zamówione“). Porównanie charakteru pisma Jana Jonstona⁴ z pismem pozycji 19 klocka 4 n A 56 pozwoliło stwierdzić, że: 1) podkreślenia i dopiski na katalogach Förstera zrobione są przez Jonstona, 2) Jonston zapisał k. 13a—b i 16a—61b. Stąd wynika, że katalogi Jerzego Förstera (stare numery 1—4) i rękopisy objęte starym numerem 5 i 6 należały kiedyś do Jonstona. Trzeba przy tym zauważyć, iż na k. 16a—33b mieści się zapewne katalog biblioteki Jonstona, bardzo niestarannie spisany przez niego samego. Zawiera około 700 tytułów, dotyczących różnych gałęzi wiedzy (jest tu i trochę poloników). Wobec tego, że katalog biblioteki Leszczyńskich nosi stary numer 7, należy uznać go również za rękopis stanowiący ongi własność Jonstona.

Jan Jonston, lekarz i uczony polihistor, Szkot z pochodzenia, przebywał dość długo w Lesznie, gdzie cieszył się poparciem Rafała i Bogusława Leszczyńskich. Na skutek zamieszek wojennych zbiegł Jonston na Śląsk. Posiadał tu od 1652 r. majątek Składowice (ówczesna nazwa Ziebendorf, pow. Lubin)⁵. Został w nim aż do śmierci, ciesząc się swą „wyborową biblioteką“⁶. Uciekając z Leszna zabrał Jonston katalog baranowskiej biblioteki. Ponieważ wywiezienie katalogu bez książek nie miałoby sensu, należy przypuszczać, że Jonston zabrał z sobą i *Biblię królowej Zofii*. Jak wiadomo, w czasie ucieczki napadnięto i obrabowano Szkota we Wschowskim⁷. Wtedy może skradziono mu i cenny rękopis, który „przedostał się“ na Dolny Śląsk, do Jawora, gdzie introligator Jonas Dittmann używał kart *Biblii* do oprawy innych książek⁸.

Nasza koncepcja wydaje się prawdopodobna, nie posiadamy bowiem dotychczas innej, która by wytłumaczyła, dlaczego *Biblia królowej Zofii* znalazła się w latach szwedzkiego „potopu“ na Śląsku.

⁴ Publikowaną tu próbkę pisma przesłałem z prośbą o identyfikację do Zentralbibliothek w Zurychu, skąd otrzymałem odpowiedź następującą (podpisaną przez dra J. P. Bodmera): „*die Schriftzüge auf Ihrer Photographie stimmen mit denjenigen des Dr. Johannes Jonston, die sich in Ms. F 51, fol. 578 u. 579 finden, derart überein, dass es sich sehr wohl um dieselbe Hand handeln kann*“ — Por. też zdjęcie rkpsu Jonstona w publikacji: T. Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603—1775). Życie i twórczość*. Warszawa 1931, s. 95.

⁵ Bilikiewicz, *op. cit.*, s. 60—61.

⁶ E. Thomae, *Lampas perenni [...] Johanni Jonstono [...]*. Brieg (1675), s. 64.

⁷ Bilikiewicz, *op. cit.*, s. 76.

⁸ *Biblia sarospatacka*. Kraków 1930, s. 16.